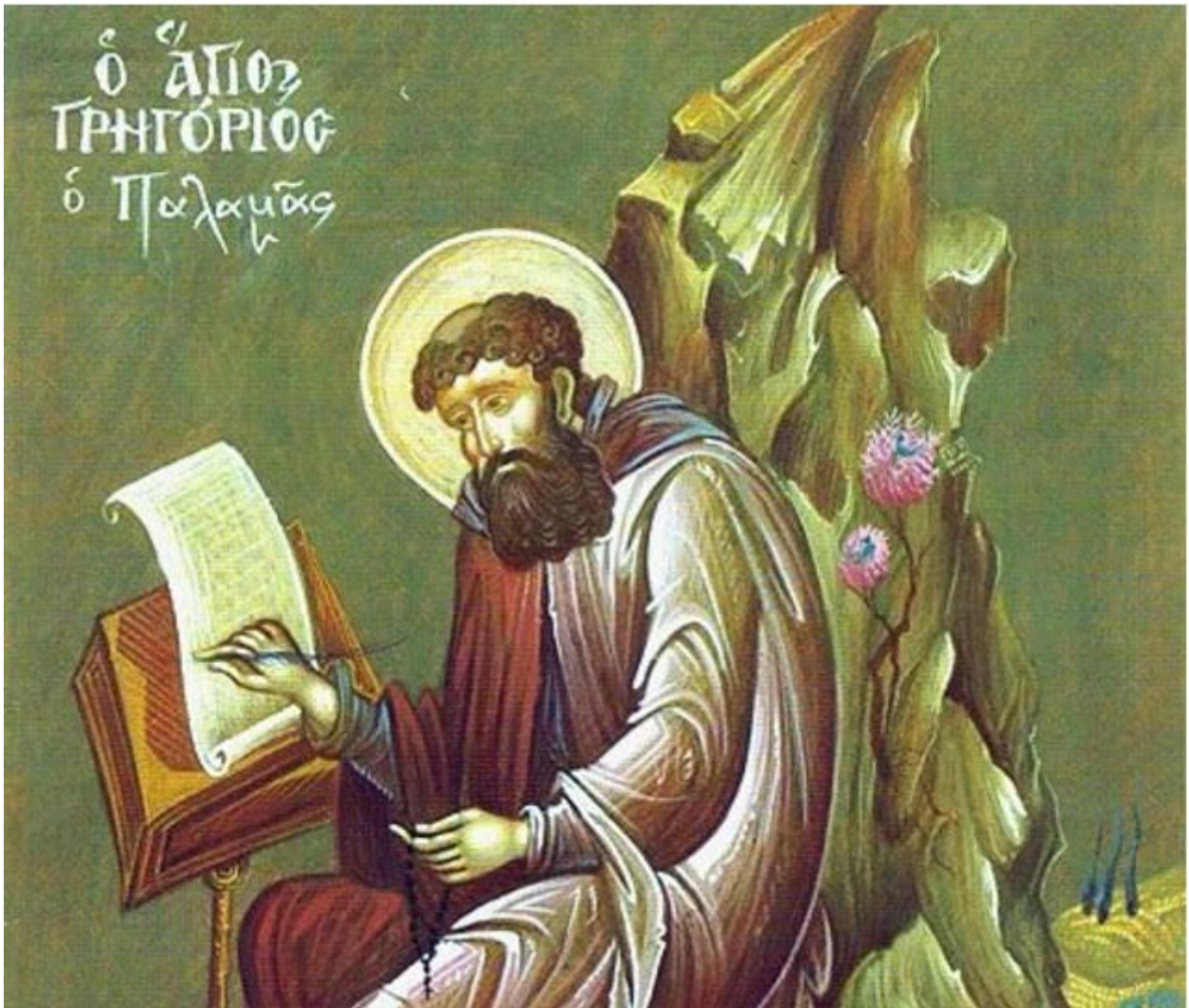

Пост кроз призму учења Светог Григорија Паламе

Предавање протојереја-ставрофора Драгана Станишића, професора Богословије Светог Петра Цетињског, пароха подгоричког, одржано у недјељу, 15. марта 2010. г. у манастиру Подмаине:

Свети Григорије Палама један је од најзнаменитијих светитеља Православне Цркве. Рођен је 1226. године у Цариграду, у племићкој породици која је била блиска двору цара Андроника II. Отац му се упокојио када је Григорију било седам година. Школовао се при двору. Уобичајени тадашњи школски програм садржавао је Аристотелову логику, из које је Григорије био врло успјешан. У двадесетој години одлучује да прими монашки постриг и утиче на своје укућане, мајку,

два брата и двије сестре да слиједе његов примјер. На Светој Гори приступио је монашкој заједници Велике Лавре Светог Атанасија. Најезда Турака на Атонско полуострво 1325. г. натјерала је многе монахе да напусте Свету Гору. Григорије се настанио у Солуну гдје је установио духовне заједнице засноване на молитви. Рукоположен је за свештеника 1326. г. у тридесетој години живота. Заједно са неколико монаха настанио се у скиту близу Верије, следејући основне узор исихастичког живота. Сваке недјеље по пет дана непрекидно је у својој келији вршио молитвено правило – Исусову молитву. Суботом и недјељом састајао се са својом братијом због вршења Свете Евхаристије и заједничарења. Године 1331. враћа се на Свету Гору у келију Светог Саве близу свог првог манастира, Свете Лавре. Између 1335. и 1336. г. кратко је био игуман манастира Есфигмен, а 1347. г. изабран је за архиепископа солунског. На тој катедри провео је 13 година. Период између 1354. и 1355. г. провео је у Малој Азији као турски заробљеник. Постоје свједочанства да су га управо Срби искупили из ропства и он се тако вратио у Солун. За вријеме заточеништва Григорије је имао значајне сусрете са мухамеданцима, занимао се за њихову вјеру и био на прагу да их преобрати и крсти. Упокојио се 1359. г. Сабор у Цариграду, којим је предсједавао патријарх Филотеј, његов ученик, прогласио га је за светитеља.

Друга недјеља Великог поста посвећена је Светом Григорију Палами. Као што у првој недјељи Поста Црква прославља одбрану светих икона, тако у овој другој прославља одбрану животворне благодатне енергије Свете Тројице. Домет православља остварен у молитвеном тиховању (исихазму) Св. Григорије бранио је управо том преображењском енергијом. Бранио је благодат Божију, бранио је животворну Свету Тројицу.

Источни монаси, исихасти, који дјелају Исусову молитву (Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме грешног) настојали су и наглашавали да је однос између Бога и човјека толико близак да се они сједињују у благодати Духа Светога. По Светом Григорију, ми нијесмо настали да би смо нестали. Животворна Тројица, Која нас је призвала из небића у биће, има вјечно биће, вјечну енергију, којом се освећујемо.

Паламин противник, Варлам, није могао да прихвати ову могућност јединства Бога и човјека, иако је признавао наслеђе свих седам Васељенских сабора. Сматрао је да оно што је речено у наслеђу дотадашње теологије више нема потребе продубљивати. Тако је дошло до спора између двојице великих људи тога времена и тај спор се окончао побједом православља. Црква је усвојила Паламино учење које је само потврда онога живота који су нарочито монаси

спроводили још од четвртога вијека. Од тада до данас, када се на плану црквеног живота појави нека недоумица или изазовна тема, незамислив је одговор, у дубљем смислу, а да није прожет исихастичким искуством.

Светитељи Божији Серафим Саровски и Силуан Атонски последије више вјекова поново оживљавају исихастички дух молитвеног дјелања. То своје искуство описују као задобијање благодати Духа Светога.

Исихастичка теологија код нас позната је још од цара Душана, који се лично сусрео са Светим Григоријем и нудио му да дође у Србију. Тај сусрет имао је одјека кроз све вјекове наше историје до данас. У нашој савременој теолошкој литератури нарочито је вриједна помена студија митрополита Амфилохија „Тајна Свете Тројице по Светом Григорију Палами“, која је објављена у издању манастира Острог у преводу епископа Атанасија Јевтића и Дејана Ристића са грчког на српски језик. Епископ Атанасије за ову митрополитову књигу каже да се убраја у десет првих књига двадесетог вијека, што се тиче богословља. Књига је намијењена студијској јавности академског ранга. Првобитно, настала је као докторски рад који је одбрањен на Атинском универзитету.

Св. Григорије Палама је један од најдубљих богослова Цркве Божије. Његова мисао има свој рефлекс и у контексту модерне науке. То да је свијет енергетског састава постаје евидентно и за научни дух, а то је оно што имамо код Св. Григорија у четрнаестом вијеку. Трагајући за границом органског и неорганског и научни дух увиђа да и у основи неживе твари имамо покрет, енергију. Према учењу (науци) Св. Григорија, нема никаквог тијела у овом космосу које нема енергију. Али, све што постоји не може да остане само за себе, на оном квалитету енергије коју има. Призвано је да се испуни непролазном вјечном енергијом. У том смислу Црква има преображавајућу улогу да космос, у малом и великом, узведе и осмисли божанским енергијама.

Учење Св. Григорија о суштини и енергији претпоставља Личнога Бога. Заједничарење човјека са Богом посредовано је причасношћу овим суштинским енергијама. Бог је у суштини непричастан човјеку а опет и јесте причастан, благодарећи нествореној енергији, која није нешто друго од суштине, већ је у сваком свом изласку објава све суштине Триипостасне Природе. Св. Григорије признаје и катафатичко /потврдно/ и апофатичко /одрично/ богословље. Апофатички метод односи се на несхватљивост и неизрецивост Божанства које по суштини није партиципативно – причасно, а катафатички, да по енергији и откривењу и јављању јесте причасна и видљива Слава самог Божанства.

Паламино главно богословско дјело садржано је у Тријадама, расправама које

је написао између 1338. и 1341. г. Ове расправе потврђене су светогорским Томосом и Сабором у Цариграду. Значајне су и Паламине Бесједе изговорене у току његове архипастирске службе у Солуну. Према Јовану Мајендорфу, без тих бесједа, којих има 61, немогуће је разумјети личност овог светитеља. Те бесједе су полазна основа нашег предавања о посту.

Током Велике Четрдесетнице Св. Григорије у својим бесједама тему поста тумачи у једном драмском контексту. Каже да је пост својеврсно распеће човјекове воље између Тројичног Бога и свезлобне духовне змије. Насупрот посту стоји неуздржање. Пост и неуздржање су међу собом толико супротни колико живот и смрт. Заповијест о посту стара је колико и природа и живот људски. Дата је Адаму ради очувања Богом дарованог му живота и благодати Божије. Неуздржање представља одлуку која доводи до смрти тијела и душе. Змијска логика неуздржања привлачи човјека, али њега не напушта ни тежња за тројичном логиком рајског живота. По Св. Григорију, ова тројична логика заснована је на вјери у живог Бога која води ка искуству које надилази свако логичко доказивање.

Овим разликовањем вјере и знања радикално се отвара један проблем који ће касније бити у нововјековној философији тема односа теологије, философије и модерне науке. Он хоће да афирмише своју тројичну логику засновану на вјери. Тиме не негира људску логику и знање, већ указује на вјеру која превазилази границе свих доказа заснованих схватања. Свети Григорије наглашава вриједност узајамног прожимања божанског и људског живота. Падом у гријех, према Св. Григорију, човјеку је преостало или да вјерује у безграничну доброту Божију или да се сурва у бездану таму злобне змије. Рај у коме се Адам наслађивао божанским добрима био је мјесто поста. Цјеломудреност и уздржање су најраније стање човјековог постојања. Заповијеђени пост није ограничавао Адама да позна добро, ограничавао га је да позна зло. Бог је у рајском врту уготовио савршенства која би могла бити посјед човјеков у вјекове вјекова. Послије пада Адам није остао у Рају, али је природно да он сад поново хоће Рај. У новим околностима он треба да схвати потребу уздржања од општења са змијом. У Старом Завјету сви догађаји везани су за, с једне стране, вјеру у безграничну доброту Божију, и, с друге стране, за општење са свезлобном змијом. Ноје, Аврам, Јаков, Мојсије, Илија и други су постили. Зато што су били уздржљиви удостојили су се боговиђења. Прије Потопа људи су били неуздржљиви. Исто тако, и Содомљани су били распаљени противприродним блудом, због чега је услиједила огњена киша и њихова пропаст. Због Израиљаца који су блудничили са Моавкама, у једном дану

је побијено 23 хиљаде њихових мушкараца. Наводећи ова мјеста из старозавјетне историје, Св. Григорије пријављује како је и у његово вријеме блуд представљао узрок пораза од иноплеменика.

Свети Григорије каже да се на земљи у вријеме Потопа није нашао Ноје и његови синови који су живјели цјеломудрено, не би остало никаквог основа и кријена из кога би настао други свијет послје Потопа. Мојсије је постећи 40 дана на Гори, према Писму, видио Бога, али не у загонеткама, него у откривењу, бесједио је са Њим и разговарао као што се разговара са пријатељем. Овај догађај у свом исихастичком стилу Св. Григорије описује овим ријечима: Бог га је поучио па је и сам Мојсије друге поучавао о Богу, говорећи да је Бог вјечносуштни Који не прелази у небиће, непостојање, него, напротив, из небића призива у биће и све из небића преводи у биће, не допуштајући му да се распадне у небиће. Он је на почетку само својом вољом једним знаком васцијелу видљиву, вештаствену, чулну творевину у једном тренутку извео из небића у биће. Постоји схватљиво и несхватљиво код Тројичног Бога, једно се односи на енергије Његове а друго на природу и предвјечно постојање лица Свете Тројице. Григорије Палама заступа постепено откривење Бога. Он каже да Стари Завјет јасно проповиједа о Оцу али нејасно о Сину. Нови Завјет открива Сина и говори о Духу Божијем. Оваплоћени Логос је зато истовремено откривење Бога, смисао човјека и цјелокупне творевине. Ако поричемо Божију схватљивост онда поричемо Његово постојање и јављање. Бога заиста не можемо сазнати али нам се Он сам открива. Христос је оваплотивши се даровао људима натприродно знање.

За разликовање вјере у безграничну доброту Божију од змијске логике неуздржања Св. Григорије наводи примјер Мојсија на Синају: Док се Мојсије на Синају испуњавао боговиђењима, с друге стране Израиљци су играли, пјевали, јели, пили, радујући се дјелу својих руку, златном телету, идолу којем су се клањали као Богу. Исто тако, послје дароване им небеске хране (мане) у пустињи, тражили су да једу месо, наводи Григорије. Због преједања месом од препелица пуно их је умрло у страшним мукама. Корисно је чути и примјер свештеника Илија који је погинуо због неуздржања своје дјеце. Илије је пазио на сваки свој покрет, избјегавао је гријех, али његови синови нијесу га слушали, кидали су месо са принесене жртве и узимали кад су хтјели. Убио их је Бог, а Илије, кад је чуо, пао је наузнак и умро. Овај приказ нас опомиње да пост није само индивидуални чин, треба да постимо заједно, да једни друге подстичемо на пост. У Цркви пост је осмишљен заједничком службом Богу и ближњем.

Паламино тумачење заповијести о посту обухвата сва покољења од Адама до

Христа. Боговиђења изабраних Божијих људи која следују из поста испуњавају силом сваког од њих. Тако је пророк Илија том силом удвостручио благодат која је обитавала у њему и могао је другоме да пренесе. У том смислу, био је вазнесен са земље на небо као очигледан праобраз Вазнесења Христовог. Бог се у тихом гласу јавио пророку Илији. Пројављивање тихог гласа наговијестило је Духа Светог и благодат. Господ Исус Христос је постећи у пустињи савладао заједничког кушача, одузео му моћ коју је имао над људима. Према Св. Григорију, пост и уздржање су двоструке зидине и онај који живи унутар њих наслађује се великим спокојством. Тако је пророк Данило, налазећи се иза тих зидина, побиједио оне којима је стомак био бог и удостојио се архангелског надзора.

Григорије Палама неуздржање упоређује са свињским животом. Тако је блудни син првобитно изабрао свињски живот сваштождера. Обједујући са свињама он им се уподобио. Кад се покајао вратио се своме оцу. Св. Григорије упозорава да, ако се неразумно будемо клонили поста, очекују нас паклене муке. Његово схватање поста прожето је и учењем о крсту. У својој једанаестој бесједи каже: Да није било силе Крста човјек се никада не би могао измирити са Богом. Распети тијело са страстима и похотама његовим значи да човјек престане чинити што је противно Богу. Јер ако тијело клизи наниже морамо се потрудити да га подигнемо у висину крста. Види ли неко у себи да га жестоко нападају блудне помисли нека му буде јасно да још увијек није разапео себе. Светитељ каже да се сила крста показује у следећем: побјеђивати кроз немоћи, узвишавати се кроз смирење, богатити се кроз сиромаштво, јер се крст Господњи јави као оно што објављује свецијели домострој доласка Господњег у тијелу. Палама не може а да не направи аналогију између два дрвета, онога у Рају – спотицања и овог Христовог Крста –успињања. Првим дрветом оживио је гријех и смрт, а другим, крсним, умртвљени су и побијеђени. Као што је у току Свете Четрдесетнице на средину цркве постављен часни крст који цјеливамо и поклањамо му се тако је и у готово свим Григоријевим бесједама смисао Крста средишња тема.

Овим предавањем дотакли смо се низа тема из обимног богословског дјела Григорија Паламе. Свака од тих тема условљена је једна другом. Поимање поста код Светог Григорија схвата се систематски кроз осврт на свеукупно богословље Цркве Божије. Без системске подршке цијеле Цркве није могуће побиједити ону свезлобну змију о којој говори Свети Григорије. Дакле, пост је условљен учешћем у богослужбеном поретку и поштовањем тог поретка у Цркви. Боговиђења која следују из поста од Адама

до Христа послужила су Св. Григорију као основа његовог учења и молитвеног тиховања.

mitropolija.com